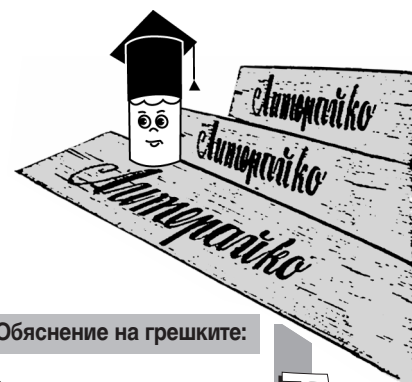


Следосвобожденската действителност в поезията на Иван Вазов

Ученическа разработка



Вдъхновен от възрожденските подвизи, Иван Вазов пресътворява героизма и величието на миналото в цикъла „Епопея на забравените“. Ако разказите (в по-голямата си част), романът „Под игото“, повестите „Немили-недраги“ и „Чичовци“ пресъздават тягостната атмосфера на робството, то сатирата е насочена изцяло към пълната **обезличеност** (1) на настоящето. **??? В творбите си Вазов умело си служи с представата за времето.** (2) Възрожденското минало е символ на неподправен и неувяхващ героизъм, на славни подвизи и извършени в името на родината безкористни дела. Робската действителност кара човек с надежда да отправя поглед към бъдещето, защото в свободата се корени разковничето на щастието му.

Получили така жадуваната свобода, българите обаче все повече започват да се отдалечават от **възрожденската представа за личност** (3). Добиват качества, противоположни на тези, които притежават славните им предшественици, стават груби и арогантни, изповядващи жалкото и тотално принизяващо индивида мото: „Преклонената главичка остра сабя не сече“. Оказва се, че освободил се от една робска зависимост, българинът отново попада в робство. Но този път **поборител е не турската империя, а мрачният отзвук на новата действителност** (4). Сега човекът на нова България не е принуден безропотно да се подчинява на **турската** власт, но пък трябва да се прекланя пред силните на деня, защото само така може да осигури благополучието си. В сатиричния си шедевър „Средство да нямаш врагове“ Вазов, осливайки, показва възмущението си от променената ценностна нагласа на съвременниците си. И макар да пише творбата си в първо лице, единствено число, поетът съвсем не изповядва заявените от героя си убеждения.

За да бъдеш умен (5) в новата социална реалност не е задължително да си написал цяла история за българския народ, нито пък да си събрал очарованието на фолклорното богатство. Нужно е само да си разбрал, че е безмислено **„да риташ тръна бос“** (6). За човека на новото време действителността **ще стане** тягостна и потискаща, ако не е разбрал задължението си **на големците да става „свяга мост“** (7). Със средствата на сатирата Вазов постепенно показва колко принизен е станал човешкият светоглед, колко ниски са ценностните ориентир на персонажи, издигнали за свое кредо нелепата и цинично звучаща за благородната Вазова натура философия: „На богатий шапка клатя/ и на силний казвам: да!“ Само това покорство може да накара човек да се почувства сигурен, защото ще бъде защитен от нападите на властта. Единствено то може да осигури на душата спокойствие, за да е „мирна, весела всегда“.

Двоеточията, тиретата, въпросителните и възклицателните изречения издават вълнението на поета, но те са и сред-

Обяснение на грешките:

- 1 – липса на конкретност в твърдението – не става ясно за какъв тип обезличаване се говори: социално, духовно, нравствено и т.н.
- 2 – липса на логическа връзка с предходното изречение; неразвито твърдение – какво точно се има предвид под „умело си служи с представата за времето“; не съвсем ясна логическа връзка и със следващото изречение
- 3 – непрецизиран израз; препоръчителна замяна: „от възрожденския идеал за стойностната човешка личност“
- 4 – „мрачният отзвук“ не може да бъде „поборител“; зависимостта се поражда от естеството на новите идеали и ценности
- 5 – прецизиране на израза – не „за да бъдеш умен“, а за да те възприемат и ценят както такъв
- 6 – фразеологизъм е: „да риташ ръжена бос“
- 7 – нарушен словоред; препоръчителна замяна – да става „свяга мост“ на големците

РЕЦЕНЗИРА



- 8 – прецизиране на изказа; препоръчителна замяна: „чрез което с помощта на сатирата творецът може да представи възмущението си от всичко това“
- 9 – прецизиране на изказа – „алитерацията“ не може да „огрубява“ следосвобожденското мнение
- 10 – нарушен словоред; препоръчителна промяна: „а в представите му „право“ е еквивалент...“
- 11 – неточна лексикална употреба; правилната дума е „примирение“ или „покорство“
- 12 – неправилен словоред – препоръчителна замяна: „вече така е“ лексикално непрецизиран изказ – препоръчителна замяна: „така е променил нагласата си/поведението си/реакциите си...“
- 13, 13а – неуместна употреба на минало причастие; препоръчителна замяна: „когато е подлаган на (...) дори не помисля...“
- 14 – ненужно пояснение, което принижавя стилового равнище
- 15 – „асонансите“ не могат да са „атмосфера“ – те са средство за постигане на внушенията
- 16 – неточна лексикална употреба; препоръчителна замяна – „да изрази“/„да изкаже“
- 17 – непрецизна лексикална употреба; препоръчителна замяна: „като акцент“
- 18 – нежелателна употреба; препоръчителна замяна: „е“
- 19 – погрешно терминологично определение – посоченият цитат не съдържа оксиморон
- 20 – неправилен словоред; препоръчителна замяна: „в което сред обществото е трудно да се проправи път за добродетел като честта“

ство, чрез което да представи с помощта на сатирата възмущението си от всичко това(8), което е „харно за челяка“. Алитерацията на „р“ в четвъртата строфа на стихотворението огрубява още повече следосвобожденското мнение(9), че „не пречупва се гръбнака/ от един учтив метан“. Вазов обаче е убеден, че след като си намерил отлично „средство да нямаш врагове“, този „метан“ няма да остане само един, както и че „челякът“ няма да се отклони от природата си на „скромен и разбран“.

Стиховият анжамбман подсилва внушението на жалките схващания на новия Вазов съвременник. Този съвременник е с притъпени от самия него сетива и с объркани представи за благополучие в новата следосвобожденска реалност. Героят, изповядващ откритието си как човек да не среща врагове в живота си ✓ не разграничава „бяло, черно, сиво“, а „право“ в представите му е еквивалентно(10) на готовността винаги да се съгласява със силните, и на стремежа да им служи най-вярно.

Определил като „завидно“ положението на слуга в обществото, героят не пропуска да отбележи, че пътят му до този пораждащ завист сан, съвсем не е изпълнен само с радости и веселие. Лирическият персонаж споделя: „често тегля унижение“, но пък вярва, че пътят му е „прав“. Благоприятният му нрав ще му помогне и занаят да понася плесниците на всеки „простак-бъбрица“ със солидно положение в обществото. Свикналият на примирие(11) пред всяка „остра сабя“ човек, е вече така настроил маниерите си(12), че всеки път, когато е бил(13) подлаган на унижения и обиди дори не е и помислял(13а) да предложи дуел или д а защити честта си. Няма и да помисли(14). Просто „хитро“ ще се престори, че нищо не е видял. И така няма да има врагове. Но ще бъде с омърсено сърце и нечиста душа. Приел, че пътят му е „прав“, едва ли ще осъзнае това.

Асонансите на „е“ и „а“ в последния стих на творбата са атмосферата(15), която Вазов избира, за да помести(16) първите примиренчески думи от изповедта на своя герой. Във финалния куплет човекът от Новото време заявява, че светът наистина има право да го определя като „тих“, защото само така може да бъде описан всеки, живеещ с убеждението, че няма врагове.

„Пустота“ – само така Вазов би могъл да определи положението, в което се намира родината му. И именно тази пустота владее обществото и съзнанието на хората, тя пълни „всичко“ и намира своето място сред „словата“ и трайно се настанява в „душите“. Още с асонанса на „у“ и с алитерацията на „с“ в първия куплет на стихотворението „Пустота“ поетът внушава тягостните чувства, които и по-нататък ще изпълват атмосферата в творбата. Вазов изразява възмущението си от факта, че „нов кумир замени идеал/ и разчетът владеей, не духът!“ Като допълнение(17) на това възмущение съвсем на място се явява(18) оксиморонният израз(19) „чувства светли мъртвейски заспали“.

Голямо е разочарованието на Вазов от печалното прозрение, че е дошло време, в което за добродетел като честта е трудно да се проправи път сред обществото(20), защото фалшът и лицемерието владееят това общество. Доблестта и измалничеството са несъвместими понятия, защото новият



кумир безвъзвратно е заменил вече забравените и ненужни идеали. „Низките страсти“ са това, което прави живота **възможен**(21). Но според Вазов **живот изобико няма**(22) („има шум, ала няма живот“), **защото** всичките му функции вече са иззети от бързо набиращия скорост „нов кумир“.

Потресаваща е **обезличеността**(23), настанила се в обществото след Освобождението. Идеалите на Възраждането не само не са валидни като формула за успех, те просто вече напълно са забравени. Чувства като любов и омраза придобиват нов смисъл, защото с лекота жител на Нова България може да заяви: „Аз обичам те?“ или „Аз те мразя!“. Ако Алеко Константинов вярва, че „идеали трябва“ и смята, че тези идеали се изразяват в наличието на „свобода, честност и любов“, то неговият предшественик Вазов е убеден, че „Слава! **Народ!**“(24) е формула, еквивалентна на „Идеал!“. **Защото славата е нещо, което в славното възрожденско минало е било принадлежност на героичния народ. Тогава славата подсилва значението на думата „народ“, а тази взаимозависимост превръща и едното, и другото в идеал. А когато славата е останала в миналото и няма изгледи отново да се върне**,(25) когато народът е изгубил функциите си на крепител на устойчивостта на родината, когато идеалите са се трансформирали в низки страсти и нови кумири, тогава става неизбежно настаняването на „пуцинак на народната почва“. Зората може и едва да се е появила, но „тръне, плевели“ вече са заели своето място в обвитата в безпардонност и лицемерие „бедна страна“. За да представи по-ясно новия кумир, Вазов просто подканва: „Елате ни вижте!“. Този призив поетът не само превръща в заглавие на популярното си стихотворение, но вмъква като рефрен във всеки един от деветте куплета на творбата. Няма как **лесно ранимата**(26) от социални парадокси, **крехка Вазова душа**(26а) да не се вълнува от потресаващата метаморфоза, настъпила със сънародниците му и трансформирала до неузнаваемост така **обичаната** от **Вазов** България. **Поетът обича** родината си и дълбоко страда за нея. Инверсиите („картина плачевна“, „души затъпели“, „стени окадени“), тиретата, възклицателните изречения и апосиопезите са знаци на голямото вълнение, обхванало **поета** заради все по-убедително налагания се „нов кумир“. Следосвобожденската действителност е **потопила** хората в „смяра, дим“, „тъмничен въздух“, накарала ги е „в полумрак **потопени**“ да търсят изход от безизходицата. „Зла бедност!Неволя!“ е накарала душите да затъпят, **булките да добият подчертано отблъскващ за нежните си**(27) **натури образ**(27а), а децата преждевременно да остаряят. „Елате ни вижте!“ – подканва **поетът**, защото наистина **има какво да се види**(28). **Но едва ли гледката е впечатляваща. Всъщност тя е впечатляваща**(29), но съвсем не в положителна насока. Защото гладът, „тегло, запустение“ едва ли могат да бъдат положителни аспекти в човешкото битие. **Алитерацията** на „р“ в четвъртата строфа на творбата **подсилва потискащата обстановка**(30) и прави така, че смярката на „тор мръсен“ и отблъскващият образ на „трънливо двориче“ да изпъкват още по-отчетливо. Именно тази „дълбока неволя“, **потопила хората в „полумрак“**, „живота от

21 – необмислено, оспоримо твърдение (Спира ли животът, ако „низките страсти“ ги няма“?)

22 – повърхностно, буквално тълкувание на цитата; необходимо е да се изясни алегоричният смисъл на понятията „шум“ и „живот“

23 – неточна лексикална употреба; препоръчителна замяна: „безличността“

24 – нужда от прецизиране на цитатното доказателство – при така поднесен цитат се поражда неправилното впечатление, че народът не е достоен да бъде идеал

25 – твърденията да се дообмислят и прецизират; да се отстранят повторенията и стилово неуместният израз „няма изгледи отново да се върне“

26, 26а – спорни определения (Лесно ранима и крехка ли е Вазовата душа по отношение на социалните парадокси, или чувствителна към тях?)

27 – граматическа грешка (несъгласуваност)

27а – непрецизирано от стилова гледна точка твърдение

28 – твърдение, лишено от конкретност и научност

29 – ненужно смислово противопоставяне, лишено от конкретност и принизяващо научното ниво

30 – непрецизирано твърдение – „алитерацията подсилва“ не „потискащата атмосфера“, а внушението за нея



- 31 – дълго, тромаво и поради това неясно изречение
- 31а – неправилна употреба на причастната форма; необходима е замяна с „изстрадал“
- 32 – не е конкретизирано естеството на този хомот (политически, социален, духовен, нравствен, етичен)
- 33 – в случая е по-уместна употребата на думата „значение“
- 34 – неправомерно смесване на понятията „творец“ и „лирически Аз“
- 35 – стилово неуместен израз
- 36 – неточна глаголна употреба; препоръчителна замяна: „храни“
- 37 – неправилна употреба на причастната форма; необходима замяна с „изстрадал“
- 38 – да се обмисли твърдението (Всяка ангажираност ли „прави човека повече човек“?)
- 38а – непрецизиран изказ; подходящата дума е „ангажираност“/„ангажимент“
- 39 – двусмислие (Кой се е лишил – апатията или личността?)
- 40 – неточна лексикална употреба; препоръчителна замяна – „се е отказала“
- 41 – ненужно уточнение
- 42 – неточна лексикална употреба; препоръчителна замяна – „придават“/„привнасят“
- 43 – употребата на изрази като „тук“, „там“, „понататък“ и т.н. е нежелателна

радост, от всичко оголя!“ Пак тя причинява и болести, и смърт и прави още по-тежки добилите груб вид „дни окаяни“ на нежелаещия да посрещне „бедност вековна“ като „гост постоянен“ вече твърде потискан и прекалено изстрадан (31а) народ. (31) Хомотът (32) може да пречупи волята, да унищожи устойчивостта на духа и да лиши човека от човешкия му облик. С употребата на лексеми със семантика (33) на разруха и разпад („чуи“, „гасне“, „паднал“, „изгнито“) поетът подсилва внушенията за тлеността на човека в един свят, превръщащ личността в скот и издига олицетворенията на новия кумир до „мъдри велможи“. Напразни са призивите на Вазов (34), отправени към тези, които „в покой и в палати“ стоят. Защото гладът на народа не може да заинтригува ситите „мъдри велможи“. Те не могат да напуснат своето тържище на „шуи и на фрази богато платени“, за да видят изгнитото „плетеще“ на бедния народ, защото това съвсем не е тяхна грижа (35).

„Елате ни вижте!“ – така завършва творбата си Вазов. Поетът все още съхранява (36) частица надежда в душите си. Изпълнен с оптимистична нагласа, все още вярва, че изгледите за промяна има. Защото е немислимо при гледката на изстрадания (37) народ човешкото сърце да не се смили. И тогава велможите ще изпитат „срам, угризение“, а човекът от скот ще се превърне пак в човек.

Според Иван Вазов едно от най-опасните явления, спънстващи битието на следосвобожденския българин, безспорно е апатията. Защото всяка заангажираност (38а) прави човека повече човек (38). А апатията принижавя личността, защото тя (39) вече се е лишила (40) от правото си на законодател в обществото. Социалната реалност е конструирана от силни личности, които са готови винаги да защитават интересите си. Но апатията не може да изведе хората напред, а по-скоро (41) забавя всеки ход на човешкото развитие. В стихотворението „Апатията“ Вазов представя идеала си за личност в превратното следосвобожденско време. За да се разбият „спънките в живота труден“, човек трябва да се е заредил със солидно количество воля, защото волята, съчетана с разум и решимост, може да превърне обикновения човек в „герой пословичен и чуден“. Инверсиите („живота труден“, „клюкарства подли“, „интриги прикрити“), асонансите на „о“ и „и“, рефренното повторение на думата „апатия“ придобиват (42) силен заряд на звучене на поетовите убеждения. „Воля, която нищо не решава, не е истинска воля“ – казва Хегел – „Безхарактерният никога не стига до решение.“ Тук (43) може да се каже, че във възгледите на Иван Вазов тази констатация е в пълна степен валидна. (44) Клюкарства, подлост и интриги са неща (45), които поетът искрено презира. И за да може човек да се извиси над другите, и той трябва да ги презре. Проклятията не са неща, което може да накара силната личност да се страхува. „Глуниците“ „немошни са змии“ пред всеки „гений на земята“. Вазовият идеал е „свят кат Христа“, защото Христос се отнася с милост и разбиране към праведните да станат още по-праведни (46), а грешните да се променят към по-добро. Този човек (47) е и „прав кат Сократ“, защото с мъдростта и с фило-

софското си дарование Сократ е имал решение за всеки проблем и е намирал изход и от най-безизходните ситуации.

Във финала на **творбата** поетът изразява пълните си с тъга убеждения, че „ни яд, нито разпятията“ могат да бъдат достатъчно мозъчна сила, която да промени мрачната действителност, защото „по-зло оръжие стои в нашата власт:/ апатията!“.

В **творбите** си визиращи ценностите на следосвобожденския българин Вазов следва принципа на Бомарше, че „хората можеш да поправиш само ако им дадеш възможност да се видят такива, каквито са“; защото само така могат да се почувстват от грешките си, да се избавят от „дълбока неволя“ и да забравят „срам, унижение“, за да се превърнат в истински достойни личности на България.

„Българийо, за тебе те умряха/ една бе ти достойна зарад тях...“ – така възкликва Вазов за българските войници, но и за него България е една и за него тя е „достойна“. На България поетът посвещава живота си, силите си и творческата си дарба. Но нито преди, нито след Освобождението става свидетел на тази България, за която мечтае, тя не става място „за правда, за мир и за щастие“, а страна на заменилия старите идеали „нов кумир“.

Анна Ваклинова
гр. Перник

44 – смислово прецизиране на твърдението – тази констатация е в пълна степен валидна/съотносима и за/към възгледите на Иван Вазов

45 – разговорен израз

46 – необходимост от синтактично прецизиране

47 – смислово неясно твърдение (Кой човек?)

Рецензия

Съчинението показва ясно изградени умения за целенасочена и логически добре организирана интерпретация по предварително формулиран литературен проблем. Спазени са основните композиционни изисквания по отношение на такъв тип текст – наблюдават се ясно изразени увод, теза, аргументативна част и заключение. Очевидно е доброто познаване на необходимия художествен материал, както и уменията за подбор на убедителни доказателства. Осъществени са идейни съпоставки с други творци или философи, което свидетелства за широка обща култура на пишещия. Нивото на правописна култура е много високо.

- * Съчинението притежава следните слабости:
- * в отделни моменти се наблюдава склонност към непрецизирани твърденията или към незадълбочено осмисляне и буквално тълкуване на художествения материал;
- * допускат се изрази, които придават просторечен характер на текста;
- * поради допускането на значителен брой повторения се поражда съмнение за недостиг на изразни средства;

в отделни моменти се наблюдава неправилна терминологична употреба.

Оценката, която може да се постави на работата, е

Мн. добър (4,50)

